

Den gamle hovedbygning.

Fot.: Holt-Madsen.

Tilbage var der 2 gårde i Veddelev og 5 huse. Efter loven af 1861 kunne godsejeren ved bøndergodsets bortsalg forbeholde sig $\frac{1}{9}$ af dettes samlede hartkorn og få fri rådighed herover. Klosteret benyttede denne ret til at inddrage de 2 gårde samt 2 huslodder i Veddelev, tilsammen 16 tdr. hrtk., og deraf oprette avlsgården Veddelevgård. Den var en tid bortforpagtet, men solgtes i 1911 til forpagteren for 70.000 kr. I 1913 eksproprierede staten 16 tdr. land af Veddelevgård til militære skydebaner; erstatningssummen, der var på c. 24.000 kr., deltes mellem klosteret og gårdens ejer.

I 1919 blev arvefæstet afløst efter loven af $\frac{28}{9}$ 1918, imod at arvefæsterne måtte yde et pengebeløb, ialt c. 230.000 kr., i erstatning een gang for alle; hermed er enhver forbindelse med klosteret og dets tidligere bøndergods hævet, og de andre ejendomme, f. eks. Kapelsmøllen og et areal i Roskildes bymark, er solgt.

Foruden sine faste ejendomme ejer klosteret en kapitalformue på c. 2 millioner kr. anbragt i obligationer.

Sortebrødregårds hovedbygning er et sengotisk bygningsværk med de for nordisk gotik karakteristiske trappegavle og blændinger. Huset kunne godt være fra slutningen af 1400-tallet, men for det meste henføres det til årene kort efter reformationen, sidst er det dateret til c. 1550. Bygningen

Trappegangen.

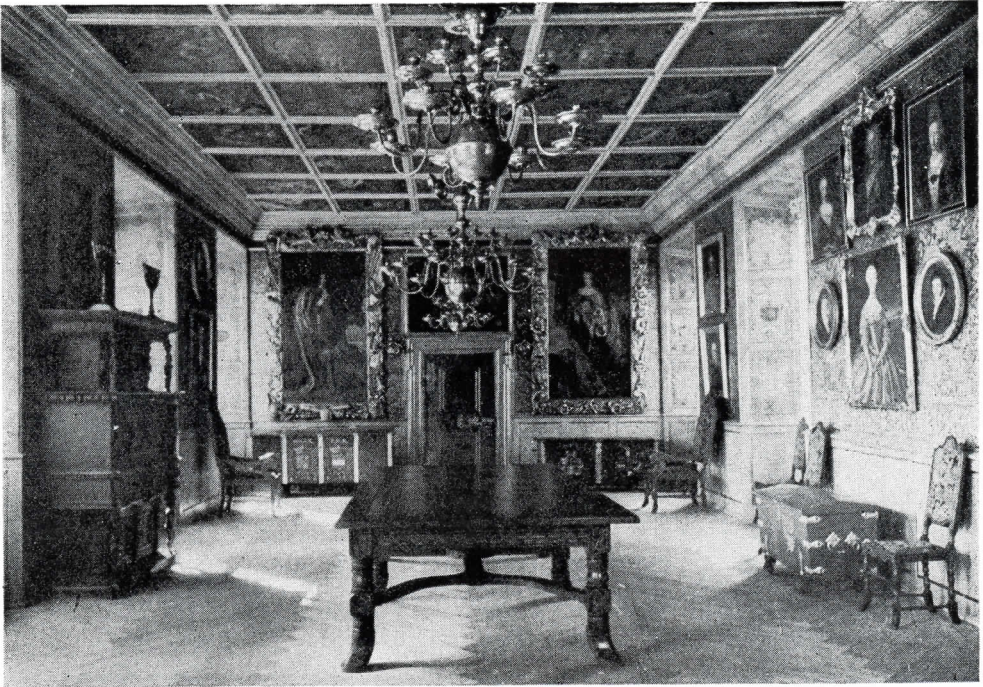
Fot.: Kr. Hude.

Over døren et såkaldt «jagtstykke», ved siderne våbenmalerier fra klosterets pulpitur i Roskilde Domkirke.

er ikke blevet til på een gang. Midterfløjen med gavlkvisten ud mod gården er ældst, sidefløjene er senere føjet til. Vinduerne synes heller ikke at være de oprindelige, men er øjensynlig blevet udvidet engang i Frederik II's tid.

Hovedbygningen er et roligt og harmonisk hus, muret af store, dybrøde munkesten, som de skiftende årstiders lange række har givet en smuk patina. I forhold til den pompøse førstesal kommer underetagen til at virke lidt trykket. Der er over hele huset det, vi forstår ved hygge; det virker tilforladeligt og stilfærdigt og har over sig den aura af ærværdighed, som kun århundrederne giver.

De to stifterinder tog straks fat på at indrette deres kloster. Først blev hovedbygningen underkastet en grundig restaurering. Der var i forvejen to store rum, det ene blev ved hjælp af skillerum omdannet til seks

Riddersalen.

jomfrukamre, mens det andet indrettedes til en forsamlingssal, den endnu eksisterende såkaldte riddersal, som optager den nordre halvdel af første-salen i midterfløjen.

Adgangen til hovedbygningen er såre beskeden, gennem en ret uanse- lig døråbning kommer man ind i trapperummet, som her i underetagen er lavloftet og ikke videre godt belyst; en hel modsætning er første sals trappeafsats, et højt og lyst rum udstyret med malerier. — Da det andet afsnit i dette skrift hovedsagelig er helliget klosterets malerier, skal disse ikke omtales her.

Gennem en sølvblå dør med forgyldt beslag og et imponerende låsetøj kommer man ind i riddersalen, klosterets anseligste rum, en festlig høj- loftet sal, rigeligt belyst gennem vinduer til tre sider. Over panelerne, som når vindueshøjde, er væggene beklædt med gyldenlæders tapet, rigt be- hængt med malerier. Mere end legemstore portrætter i overdådigt ud- skårne rammer, der bærer kong Christian V's og dronning Charlotte Amalies navnetræk, flankerer indgangsdøren. Mellem portrætter af den ene stifterinde, Margrethe Ulfeld, af patronesser og patroner bemærkes et stort maleri forestillende den bibelske scene »skattens mønt«.

Over den store kamin, der fylder Pladsen mellem nordvæggens vin- duer, er indmuret en poleret stenplade med et gammelt poem om klo- steret og dets højtfortjente stifterinder:

»Tvende Danske Hertes Enker,
Margret Ulfeld, Berte Skeel,
Danske Møers Nød betænker,
Tager deri hiælpsom Deel.
Roskild Jomfruekloster stiftes,
Sorte Brødre var det før,
Nu med hvide Søstre skiftes
Og indrettes som sig bør.«

Under riddersalens loft, der er opdelt i 60 felter med bibelske malerier, hænger tre malmkroner, som ikke er skæmmet af elektriske installationer; med levende lys i kroner og kandelabre tager riddersalen sig strålende ud.

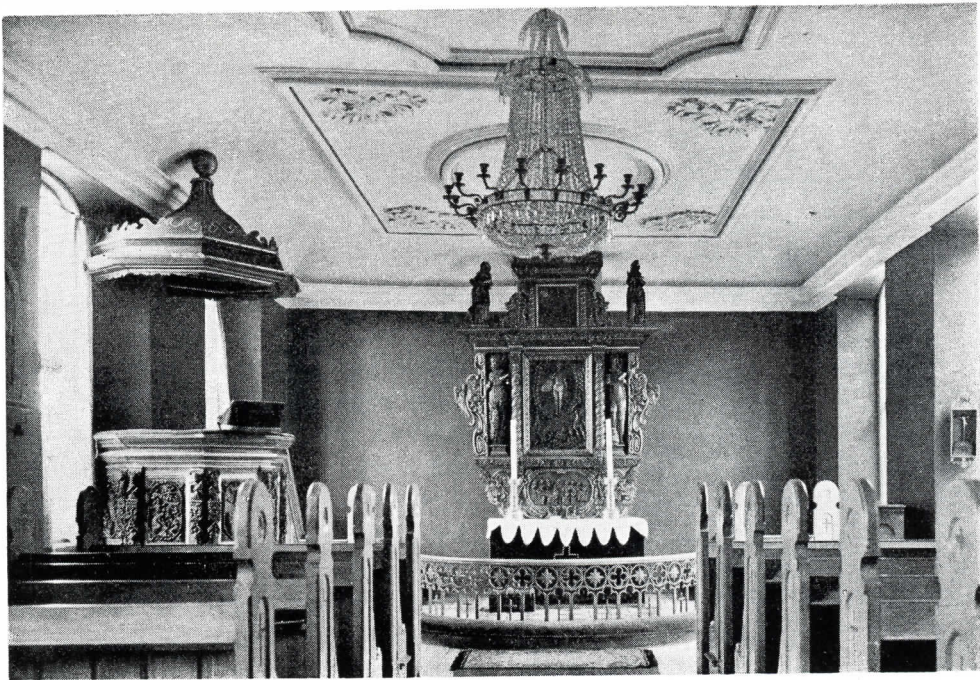
Af møblementet bemærkes tre våbenprydede lågkister; det er tre adelige jomfruers brude- eller udstyrskister, og våbenmærkerne er deres fædrene og mødrene våben.

Den ældste af kisterne, som står under dronning Charlotte Amalies billede, er fra 1649 og bærer Juul-Parsbergs våbener samt påskriften S. I. J. (salig Ivar Juul), død 1627. Den er utvivlsomt udført til Ivar Juuls og hans anden hustru Ingeborg Parsbergs datter Dorte, som blev gift anden gang 1649 med Erik Høeg til Bjørnsholm. Deres børn døde barnløse, og kisten er rimeligvis gået tilbage til den Juulske slægt; den kan være kommen i Roskilde Kloster med Ivar Juuls brodersønnesønnedatter Karen Juul, som døde her 1749. — Juul er en gammel adelsslægt, som i sit våben fører en søvlilje i blåt felt; en gren af slægten bærer navnet Sehestedt Juul.

Den anden kiste, den under kongens billede, bærer årstallet 1673, de Rosenkrantz-Krabbeske våbener samt navnebogstaverne for herr Oluf Rosenkrantz (død 1685) og fru Birgitte Krabbe, og er utvivlsomt udført til deres datter, baronesse Helvig, som ægtede Holger Thott; han var ejer af Sortebrødregård i tidsrummet mellem Peder Reedtz og klosterets oprettelse. De blev gift i 1672; men da alle tre kister er malet op i nyere tid, kan der være sket en fejltagelse med årstallet. Denne kiste kan altså have stået på Sortebrødregård, inden den blev kloster.

Den tredie kiste med årstallet 1697, våbenerne Thott-Rosenkrantz og derover bogstaverne D. T. F. og D. T. M. har tilhørt Dorte Thott, en datter af Holger Thott og Helvig Rosenkrantz; hun blev indskrevet i klosteret 1700, og kisten er vel fulgt med hende. Bogstaverne udsiger, at våbenerne er Dorte Thotts fædrene og mødrene.

Ved østvæggen står der et udskåret renæssanceskab, som først i 1894 er kommet til klosteret. På de øverste skabsdøre er der allegoriske udskæringer; den til venstre forestiller det kendte årvågenhedens symbol: tranen, som med den ene løftede fod holder en sten; er fuglen ved at slumre ind, vækkes den ved, at foden løsner sit greb om stenen, og vågner op til fornyet vagtsomhed. Udskæringen på skabsdøren til højre skal være et symbol på bønnen: et alter, hvorpå der ligger et hjerte. Over

Kapellet.

Fot.: E. Moltke.

tranen står der: viglati(!), og over alteret med hjertet: orate, d. v. s. våger og beder.

På første sal i søndre sidefløj er der gennem en lille rundbuet dør adgang til kapellet eller kirkesalen. Det er et lyst tiltalende rum med fladt gipsloft; en anelig prismekrone beregnet til levende lys hænger ned fra midterfeltet. To rækker kirkestole optager det meste af gulypladsen. Altertavlen og prædikestolen er prydet med udskæringer i en sen bruskarok uden større kunstnerisk interesse. På altertavlens topstykke er malet det juelske og ulfeldske våben og initialerne HNJ og FMVF (herr Niels Juel og fru Margrethe Ulfeld).

På alterbordet står der to svære messingstager af svulmende baroktype; tiden c. 1700. Det sølvbeslåede bind om alterbogen er skænket af Margrethe Ulfeld 1701.

I kapellets nord- og sydvæg er udsparet to skabsrum forsynet med glasdøre, i det ene hænger en smuk messehagel fra c. 1700, i det andet skab opbevares bl. a. en stor og værdifuld samling af ligprædikener, især fra 1700-årene. Det var ofte meget anelige og fornemt udstyrede bogarbejder, som kostede en lille formue. Trykningen af ligprædiken over generalløjtnant Niels Rosenkrantz — for at tage et eksempel — kostede Berte Skeel ikke mindre end 1200 rdl., men det er også et pompøst værk i folio med et kobber foran af den afdøde, efterfulgt af ikke færre end 324 sider.

Døbefonten er et nyere arbejde af træ. Dåbsfadet et sydtysk arbejde fra c. 1550; i bunden ses en fremstilling af Jomfru Mariæ bebudelse.

Der findes i kapellet et bemærkelsesværdigt lille kunstværk. I den ene vinduesniche ud mod gårdspladsen hænger der i en våbenprydet glaskasse et lille krucifiks af ben fra c. 1525. Kristusfiguren er et dygtigt og fint gjort stykke billedskærerarbejde. Korset hæver sig over en fremstilling af Golgata-højen, hvor som sig hør og bør Adams kranie ligger ved korsets fod; for at Jesu blod, da det nedflød ad korstræet, kunne udgydes som en frelsende strøm over den faldne menneskeslægts stamfader.

Golgata-højen med korset bæres af et sarkofagliggende fodstykke af buksbomtræ smykket med Friis'ernes våben (tre egerne) båret af to putti. På fodstykket står med fordybede, forgyldte bogstaver: SPES MEA CHRISTUS D. JOHAN FRYSIUS CA[N]CELARIUS ETC 1546 (Christus er mit håb. Herr Johan Friis kansler). Det drejer sig om Christian III's bekendte rigsråd og kansler, herren til Hesselager, Borreby og Hagedsted, død 1570.

Glaskassen, hvori krucifikset opbevares, bærer øverst to Rosenkrantz'-våbener flankeret af Skeel- og Krabbe-våbener, Erik Rosenkrantz' og hans tre hustruers: Margrethe Skeel, Mette Rosenkrantz og Margrethe Krabbe. Nederst på kassen står der en indskrift:

»Christi kaars for Christi Skyld mand bør at ære,
Christo self oc ey hans kaars bør paa kaldet være«

og derunder H. Erich Rosenkrantz.

På kassens bagside er malet et hvidt, oprullet papirark beskrevet med sorte bogstaver:

»Dette Crusefix med Bierg oc Waaben hafver Candsellen Her Johan Fris til Baareby oc Hessellagen skaared med sin egenn Hand, oc er af Fruu Margretta Krabbe sal. Her Erich Rossenkrandzes gifved til Jamfruu Claasteredz Kirke.«

Erik Rosenkrantz til Rosenholm m. m. var søn af Holger Rosenkrantz den Lærde, han blev høj embedsmand, var en tid ambassadør hos Cromwel. To hustruer døde, »dog blev den bitterhed eet og et halvt år derpå fuldkommen sødgiort ved den dydefulde frue Margrethe Krabbe«. Hun døde 1716. — At krucifikset skulle være skåret af kansleren, er med rette blevet betvivlet; det bærer ikke præg af at være en amatørs arbejde. —

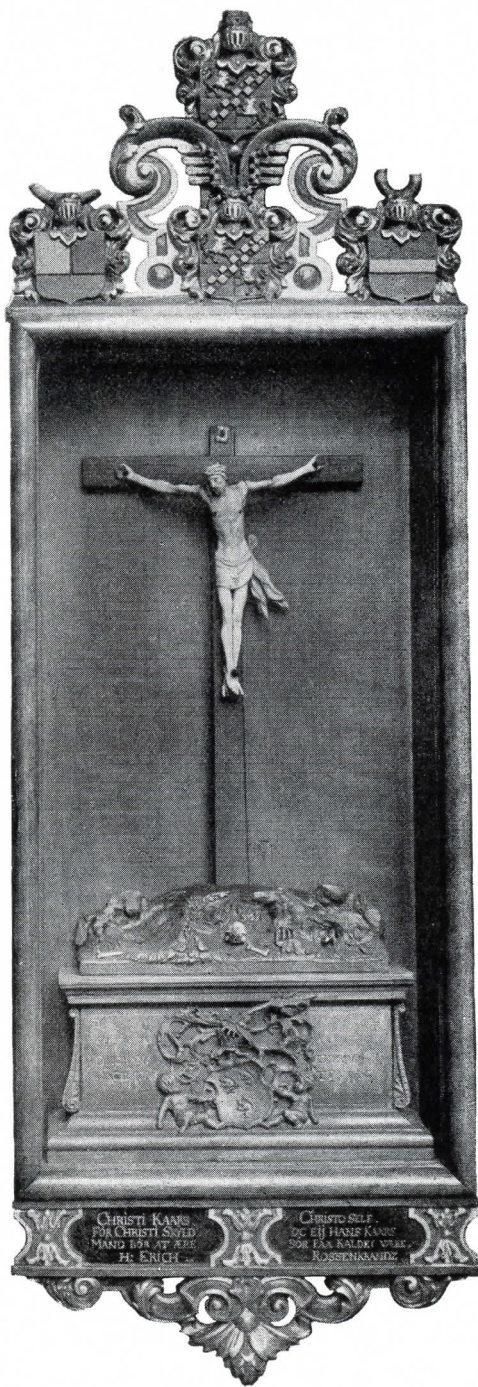
På kapellets østmur er ophængt mindeskjolde for to priorinder: E. v. Hedemann (f. Holck) 1871—1880 og C. Schaffalitzky (de Muckadell) 1880—1885. Her er også indsat en smukt formet indskriftstavle af gotlandsk kalksten, den har tidligere siddet i Sct. Andreas' Kapel i Roskilde Domkirke, som engang var klosterets gravkapel. Øverst på stenen ses Rosenkrantzernes og Skeelernes hjælmede våbener. Indskriften lyder:

»Høyædle og welbaarne Frue Berte Skeel, sal. General-Leütnant Her Niels Rosenkrantzes til Zelsøe haver kiøbt og betalt dette Capel af Roschilde Domkirche og gifvet med all sin Brug til Roschilde Jomfrue Klo-

ster, som det nu forefindes med Begravelse, Stolestæd og Pulpitur, som saalænge Jomfru-Klosteret er til skal høre det til efter Kongl. Confirmation Anno 1700.«

Det gik med dette kapel som med så meget andet, der er indstiftet »til evig tid«. Allerede i 1758 foretoges den sidste begravelse i kapellet. Der var da indsat 28 kister; 13 læderbetrukne kister med inskriptionsplader af bly skal have stået i selve kapellet, mens resten var anbragt i dets kælder. I 1828 blev alle disse kister fjernet fra kirken og nedgravet på domkirkegården. Samme år fik klosteret skøde på en begravelsesplads på Gråbrødre Kirkegård — den nye kirkegård udenfor byen — kaldtes den dengang. Det er den samme enkle, men stemningsfulde gravplads, klosteret endnu benytter. Først i 1870'erne begyndte man at anbringe sten på gravene, i mellemtiden var kendskabet til et par af begravelserne helt gået tabt.

I klosterets kapel i domkirken var der foran kisterne et stolestæde til konventualindernes piger og et pulpitur, en opbygning af træ, hvor klosterdamerne havde deres pladser under gudstjenesterne; men da man ikke kunne høre prædikenen her, blev der i 1705 bygget et nyt pulpitur, en stor og skæmmende »stærkasse«, øverst oppe i arkaden under kongestolen. Her sad det, indtil domkirkens væрге Steen Friis i 1850 tog fat på de store, ikke lidt revolutionerende restaureringsarbejder. Fra første færd erklærede den temperamentsfulde domkirkevæрге både klosterets og de to andre pulpiturer i kirken skånselsløs krig, og i 1861 måtte

Krucifikset fra c. 1525.
Fot.: E. Moltke.

klosteret — omend det skete nødigt — give slip på sit pulpitur. Til erstatning har det fået en godt beliggende lukket »stol« oppe i nordre omgang ved siden af Christian IV's kongestol.

Pulpituret var smykket med malerier med to våbenmærker på hver, der nævnes fire sådanne billeder med følgende våben: Skeeler og Ruder; Ulfstander og Jueler; Friiser og Rosensparre; Krabber og Rosenkrantz, de er nu ophængt i hovedbygningens trappegang, hvor der desuden findes tre lignende malerier med følgende våben: Gyldenstjerner og Biller; Kaaser og Podebusk; Langer og Løcker.

I gamle dage havde klosterdamerne iøvrigt ikke behøvet at begive sig hen i domkirken for at overvære gudstjenesten, det kunne de gøre i deres eget kapel derhjemme i klosteret. Lige siden stiftelsen har Himmelevpræsterne besørget præstegerningen ved klosterets kapel. Alle Himmelevpræster kaldes til også at være præster for klosteret; for bl. a. at kunne være delagtig i indstillingen af en ny præst, har klosteret ret til at besætte een plads i Himmelevs menighedsråd.

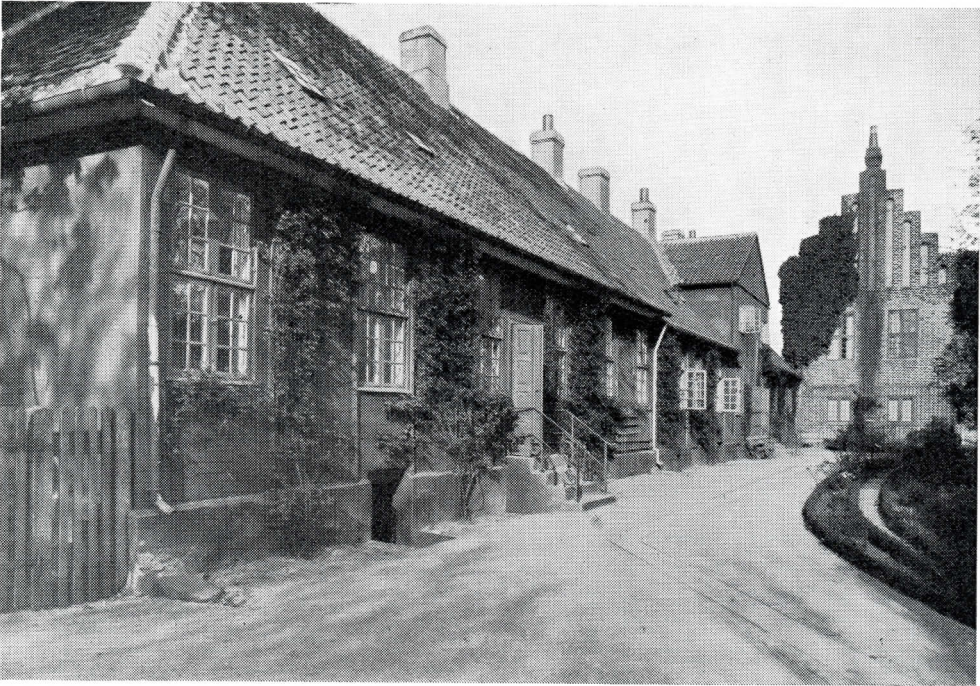
Oprindeligt holdtes der gudstjeneste i klosterets kapel hver søndag, senere blev det til hveranden, siden første verdenskrig er det indskrænket til den første søndag i hver måned. Menigheden omfatter alle på klosterets grund boende personer, og alle kirkelige handlinger udføres i kapellet. Der er adgang for alle til gudstjenesterne.

Tidligere udgjorde klosteret og dets omgivelser et distrikt for sig selv, Roskilde Jomfruklosters Sogn, et sandt miniature-sogn, som fra c. 1737 til 1871 var anneks til Himmelev. Regeringen ønskede imidlertid dette forhold ændret. Da klosteret forud havde fælles præst med Himmelev, ville patronatet ganske naturligt helst i forbindelse med dette sogn. I 1871 blev det bestemt, at klosteret og dets område sammen med Himmelev Sogn skulle udgøre een samlet sognekommune.

Kommunalt danner klosteret en enklave i Roskilde, som, efter at jorden er solgt fra, nu er helt isoleret. Ejendommeligt nok dannede de nedrevne Klosterhuse en enklave i enklaven, idet de — ligesom iøvrigt endnu opsynsmandens hus i Berte-Margrethes Anlæg — hørte til Roskilde Kommune.

I ældre tid lå klosteret også under en særlig jurisdiktion, det såkaldte Sct. Jørgens Birk; dette nedlagdes i 1809, og siden har klosteret hørt under »Lejre Herred«, som udgjordes af Sømme og Voldborg Herreder, nu 4. retskreds.

I det ydre står hovedbygningen praktisk talt, som da den blev opført. I det indre er der i tidens løb foretaget forskellige ombygninger af rummene, hvad dog ikke har forringet bygningens værdi som historisk mindesmærke, da både trappepartiet og de to væsentlige rum, riddersalen og kapellet er blevet bevaret. Restaureringer kan naturligvis ikke undgås; i 1855 og i 1891 blev klosterkirken istandsat, og i 1890—91 blev riddersalen

Juelernes hus.

Fot.: Kr. Hude.

underkastet en omhyggelig restaurering under ledelse af en af vore fineste arkitekter, nemlig professor Martin Nyrop.

Vestlig for den gamle hovedbygning, stødende op mod dennes nordvestre hjørne, men uden at være sat i forbindelse med denne, lå tidligere to bindingsværkshuse, som begge i daglig tale benævntes Juelernes Hus. Nærmest hovedbygningen lå et hus med en stor gavlkvist og vest for dette, med gavl mod gavl, lå det andet. På det førstes plads mener man, at der en kort tid har ligget en bolig, som Margrethe Ulfeld skal have ladet bygge for de fire Juelske konventualinder — deraf navnet »De Juelers Hus«. Op mod denne bygning har så Berte Skeel engang mellem 1714 og 20 ladet opføre det vestligste hus, beregnet for de to konventualinder af den Scheel-Plessenske familie. Allerede i 1729, efter kun at have stået i få år, blev det gamle Juelske hus nedrevet og det med gavlkvisten bygget, som så sammen med det Scheel-Plessenske stod lige til 1906.

På Rach og Eegbergs — iøvrigt ret skematiske — billede ses de to huse med hver sit tagværk, senere er de — hvad vel også var mere praktisk — blevet forbundne.

Hvor nu den åbne gårdsplads breder sig foran den gamle hovedbygning var der tidligere en beplantning, som delvis skjulte Juelernes Hus. Man skulle helt hen foran hovedbygningen, førend de to bindingsværkshuse åbenbarede deres idyl. Sommerdage, når de hundreder af gule roser,

som rankede sig op over de rødkalkede vægge, udsendte deres vellugt, fik man her en sjælden oplevelse af ynde og nuets forglemmelse.

Men husene var gamle og dårligt indrettede; da en grundig istandsættelse ville blive for dyr, besluttede patronatet at lade dem nedrive og bygge et nyt hus med 8 treværelses lejligheder.

I arkitekt Jens Ingwersen fandt man den rette mand, som ville bestræbe sig for at søge kloster-kompleksets præg af gammel hygge, soliditet og fornemhed bevaret. Opgaven at føje et nyt hus til den gamle hovedbygning var ikke let. Eet stort hus ville virke alt for dominerende, arkitekten valgte derfor at opføre en trefløjet bygning, i udseende ret tæt op ad den gamle hovedbygning; det var en god, men dristig løsning, som dog er faldet heldig ud. En fremtidig udvidelse kan lægges som en fløj vinkelret på den nye hovedbygning nordfaçade ud for trappepartiet, der er bygget med dette for øje.

For at gangene i det nye hus ikke skal virke for lange, er de blevet opdelt ved hjælp af spidsbuer muret af kridt- og munkesten. Farvespillet mellem de dybrøde munkesten og den gullighvide kridtsten er overalt i det indre benyttet til at skabe liv og afveksling. Også forskelligt farvede ruder er taget i anvendelse: køligt virkende katedralglas og sollys-illuderende gult glas. Dørene er blålazerede på sølvbund og har de nydeligste malmhåndtag, små egerne, som med forpoterne fatter om en nød. Efter gottikkens art er trappepartiets kridtstens-kapitæler rigt og fantastisk varierede.

En af skavankerne ved Juelernes hus, at beboerne i al slags vejr skulle udenfor for at nå over i hovedbygningen, er naturligvis nu afbødet; der er fra stueetagen i den nye hovedbygning direkte indgang til den gamle. Den nye hovedbygning blev afleveret den 28. november 1907. Dens hoveddør er prydet med patronernes våben, det Juelske og det Skeelske.

Samtidig med den nye bygnings opførelse blev pladsen foran begge hovedhusene reguleret. Her blev der frit og åbent, da den gamle klosterforvalterbolig forsvandt; den nye var allerede i 1901 efter tegning af arkitekt Bergmann blevet bygget oppe ved Algade.

Kort efter klosterets stiftelse tog man fat på at arrondere dets område ved hjælp af forskellige mindre grundkøb, dette gjaldt både avlsgårdens marker og klosterets nærmere omgivelser.

Ud mod Sct. Pederstræde blev der erhvervet en strimmel jord, så der om klosterets gårdsplads kunne rejses et plankeværk med port, sådan som Rachs og Eegbergs billede viser det; i den længste tid har klosterets grund været hegnet med plankeværker, det er først i nyere tid, at der er bleven rejst solide hegnsmure.

Den meste tid har klosteret haft sin hovedindkørsel fra Sct. Pederstræde, og der var ingen forbindelse med Algade, hvorfra en strimmel bygrunde holdt klosteret på afstand. Denne strimmel, Sønderhavevænget kaldet, blev dog allerede på et tidligt tidspunkt afkøbt byen; det er

Den nye hovedbygning.

Fot.: Holt-Madsen.

arealet bag den røde mur mod Algade, hvor der for tiden er køkkenhave, og hvor forvalterboligen ligger. Først langt senere, i 1866, blev der lavet indkørsel fra Algade.

Ikke alene kommunalt danner klosteret og dets nærmeste omgivelser en enklave i Roskilde By. Det ligger der stadig som et fremmedlegeme, et herregårdskompleks løftet ud af sine naturlige, frie omgivelser og flyttet ind til en by. Til at begynde med var der rigelig med luft imellem herregården og den tilgrænsende købstad; men i tidens løb er denne blevet ret nærgående, og efter at Roskilde Kommune har købt klosterets jord, har den næsten helt omklamret bygningerne. Dog hævder klosterkomplekset sig stadig som selvstændig enhed.

Man skal ned ad en herregårdsallé, den være nok så diminutiv, for at nå frem til hovedbygningerne. Som sig hør og bør ligger der en godsforvalterbolig i tilpas afstand fra »gården«. Gårdspladsen og de store haver, der til alle sider omfatter hovedhusene, holder al for pågående nyfigenhed på afstand, og plantagerne, som de officielt kaldes, lægger yderligere et neutralt bælte uden om de egentlige herligheder.

Haven, der strækker sig nordlig om hovedbygningerne, er på 5 tdr. land (c. 2,8 ha). Den vestlige del er en skovlignende lund beplantet hovedsagelig med kastanie, ask og elm, mens den øvrige del er udlagt med plæner og blomsterpartier eller beplantet med frugttræer. Mod øst er der en høj,

Klostermarken; den midterste dam med hus til svaner. — Efter radering af Hans Jansen, betitlet:
 »Fra Klostermarken ved Roskilde, December diset Luft«. 1889.

hvorfra der endnu er nogenlunde fri udsigt — tidligere må den have været meget smuk. En høj i havens nordvestre hjørne — Sølyst blev den kaldt — har ikke mere nogen udsigt, træer og bebyggelse har taget den.

I klosterets have, op ad muren mod Sct. Pederstræde, er anbragt fragmenterne af to gravsten fra 1500-tallet, begge af gotlandsk kalksten; de er kommet til klosteret andetsteds fra. På den ældste fra c. 1520 kan af den latinske indskrift med middelalderlige minuskler endnu læses »— — sin hustru Dorothea — —«; i midtfeltet spores rester af et hjælmet våben. Den anden stens indskrift beretter på dansk, at den er lagt over en borger, som døde 1585. Langs siderne er der kannelerede pilastre, ved hjælp af disse lader stenen sig henføre til den såkaldte »Roskilde højrenæssance-mesters« værksted.

Klosteret synes at have ejet en ejendommelig tiltrækningskraft for gamle gravsten. Da avlsgårdens forpagterbolig i 1937 blev revet ned, opdagede man, at den udvendige stentrappes afsats havde bestået af en stor gravsten, som lå med bagsiden opad. På dens velbevarede forside er indhugget i relief en bikube, flidens symbol, og indskriften over rådmann Jürgen Müller, f. 1750, d. 1823. Stenen er altså forholdsvis ny og er blevet lagt over en prominent Roskilde-borgers grav; så meget mærkeligere er den hensynsløse behandling, den har fået. På klosterets foranledning er

Thepavillonen på Møstingholm i Klostermarken.

Fot.: Kr. Hude.

det enkle og smukke gravminde overgivet til Gråbrødre Kirkegård, hvor det er blevet anbragt på kapellets sydvæg.

Den ældste del af plantagen, Klostermarken, er på 6 tdr. land (c. 3,3 ha). Indtil 1819 lå arealet hen som græsningsjord, hvor der voksede en del aske- og elmetræer; det nævnte år blev arealet beplantet til et parkanlæg. Klosteret har altid vist Roskilde By den venlighed at åbne adgang til det smukke anlæg, som i mange år var det eneste beplantede terræn, roskildenserne havde til rådighed.

Der er i Klostermarken tre fiskeparker; den midterste af dem benævnes Møstingholms Parken efter det lille næs, Møstingholm, der løber ud i den. Sit navn har næsset fået til minde om Christiane Henriette Louise Møsting, som var priorinde på den tid, da Klostermarken blev beplantet. Frk. Møstings broder var den kendte geheime-statsminister J. S. Møsting, som i de vanskelige år efter statsbankerotten fra 1813—31 ledede landets finanser.

På Møstingholm er der rejst et smukt lille mindesmærke, en enkelt og ædelt formet sten. På dens forside er under en egekrans i svagt relief indhugget en indskrift — et ægte barn af en følsom, en længst forsvunden tid:

Betty Lüttichau
Her, hvor Din daadrige Sjæl fra
trættende Syssel fandt Hvile,
Her, hvor din styrende Haand
tryllede Yndighed frem,
Smerteligt møder Dit Savn, dog
trøstende Tankerne ile
Hisset bag stjernefulde Blaae, dér
fandt Du Roe og Dit Hjem.

På stenens venstre side står med romertal: født den 27. maj 1790 og på den højre: død den 20. juni 1841. — Hendes fulde navn var Helene Cathrine Betty comtesse Lüttichau, og hun var priorinde fra 1822 til sin død. Hendes indsats ville — til trods for mindesmærket — være gået helt i forglemmelse, var den ikke bleven fastholdt af en samtidig, nemlig af ingen ringere end Roskilde-historikeren H. Behrmann. Han skriver i sin Roskilde-bog fra 1832 om: »den saakaldte Klostermark, som den nuværende Priorinde for Frøkenklosteret, Comtesse Lüttichau, har omskabt fra et Øde til et Eden. Lidt Buskage, daarligt Græs og raadnede Fiskeparker indtog for endnu faa Aar siden Pladsen, hvor der nu er de dejligste Spadseregange i en engelsk Lysthauge: Fiskeparkerne, hvori før Skruptudser, Frøer og Vandkalve havde deres Ophold, ere rensede, og nu besatte med Karper, Karudser og andre Fiskesorter.

Klostermarken må altså, siden den blev anlagt, være gået i forfald, og det er Betty Lüttichaus fortjeneste atter at have bragt den på fode. Man bør mindes hende, når man færdes i den »engelske Lysthauge«, glæder sig over bøgene, som her er de første til at folde sig ud, og morer sig med at betragte fuglene og fiskene i dammene.

I 1849 blev der på Møstingholm opført en lukket thepavillon til afbenyttelse for klosterets damer. — Det lille næs er den eneste del af hele parkanlægget, som er reserveret klosteret, og den var tidligere effektivt afspærret fra den øvrige del af Klostermarken. I gamle dage, som man siger, levede Møstingholm med i årstidernes skiften. Ved vinterens komme blev Betty Lüttichaus mindesmærke gemt i et træhylster, og thepavillonen gik i hi bag lukkede døre og tætte skodder. Hvert forår afsløredes atter mindstenen, og pavillonen åbnede for sine bortgemte herligheder. Fra gangen i Klostermarken så man over til Møstingholm og dens pavillon som til et forjættet land; ingen uvedkommende kunne komme derover, og ingen tænkte sig muligheden deraf. Men det var dog tilladt at kigge derover og beundre pavillonen med dens festligt røde vægge og de fine, hvidlakerede møbler, og følge billedet af den brunliggrønne vandflade gengivet i det guldindrammede spejl.

Den nordlige del af Møstingholm danner et lille, vel nok kunstigt, højedrag, hvorfra der stadig er et smukt kig ud mod Himmelev Kirke, og hvorfra trods megen bebyggelse fjorden endnu kan skimtes.

Klostermarkens damme kunne tidligere ad naturlig vej vandføde sig

Louise Kilde. 1907.

Fot.: Kr. Hude.

sely; men den udtørring af jordlagene, som har fundet sted i de senere årtier, har også her sat sig spor. Først blev det nødvendigt at sætte en artesiske boring i den øverste park, næste stadium blev et elektrisk pumpeværk; nu giver heller ikke det mere en dråbe vand, og parken er næsten tørlagt.

I begyndelsen af dette århundrede fik klosterets plantager en højst kærkommen udvidelse. I 1904 blev et areal, nordlig for den gamle Klostermark og stødende op til denne, indhegnet og beplantet, efter en smuk plan udarbejdet af anlægsgartner Galschiøtt, for med tiden at indgå som et led af klosterets parkanlæg. Den nye beplantning blev døbt Berte-Margrethes Anlæg til minde om klosterets to stifterinder. Det er på c. $4\frac{1}{3}$ td. land, halvdelen var mark, der blev indtaget fra hovedgården, mens resten udgjordes af den såkaldte Brudeeng, et areal sydlig for Sct. Agnes Husene, der lå hen som fri tumleplads for ungdommen. Her lå Sct. Agnes Klosters gamle fiskedamme som udtørrede sænkninger i terrænet, de blev nu atter levendegjort med vand og fisk og forskønnet gennem udplantning med forskelligt farvede åkander.

Klosteret har siden 1919 haft en ordning med fiskeriforpagter N. P. Plæhn om til stadighed at holde alle anlæggenes damme i orden og forsynede med forskellige fiskearter. Mangel på vand i den øverste af Klostermarkens damme og de hårde frostvintre har desværre gjort det af

med karperne og de livlige og smukke guldemter. Men i den største af Berte-Margrethe Anlæggets damme — åkandedammen — er en bestand af almindelige guldfisk ved at vokse sig store og røde. Klosteret har stillet en del af Berte-Margrethes Anlæg til rådighed for det ørredopdræt, som »Foreningen til Ophjælpning af Fiskeriet i Roskilde Fjord« allerede i en længere årrække har drevet. Ørredyngelen, der tidligere blev udsat i åer og vandløb, som fører mod fjorden, udvikles nu i bassiner i Berte-Margrethes Anlæg til såkaldte sættefisk, store nok til at blive sat direkte ud i fjorden. Gennemsnitlig udklækkes der c. 100.000 stk. ørredyngel årlig.

Især den nordlige del af Berte-Margrethes Anlæg med dammene, de store, gamle træer, vandløb og stier, der snor sig lunefuldt, er meget smuk og særpræget. Og hvilke glæder kan ikke fuglevenner forskafe sig her.

På klosterets tidligere område ligger Roskildes yngste kilde, som har nær tilknytning til stiftelsens beboere. Det er den lille Louise Kilde, som nu ligger i Folkeparken lige uden for Klostermarken. Det er en konventualinde, som på egen bekostning har ladet kildens smukke og enkle grotte opbygge, nemlig Susanne Louise Christiane v. Wimpffen, som var født 1807 og døde i klosteret 1872. Da kildegrotten omkring århundredskiftet var bleven ødelagt, idet nogle bølleagtige personer delvis havde demoleret stensætningen, var det også en klosterdame, der bekostede istandsættelsen, nemlig en broderdatter til kildens opbygger, Louise Vilhelmine Elisabeth v. Wimpffen, født 1842; hun fraflyttede klosteret i 1915 og er i 1931 afgået ved døden.

Da Louise Kilde i sin tid lå som en nænsomt tilrettelagt del af naturen, i det frie urydde mellem Hesteparken og klosterets marker, var det den pureste idyl. Inden kilden fik vandværksvand lagt ind og dens omgivelser blev friserede, havde den ikke vanskeligt ved at bringe poetiske sind i stemning. Her er et par pæne strofer af et lille anonymt digt fundet i et Roskilde-blad i 1924:

Og Kildens Risletoner smaa,
de lyder blødt og stille,
det er, som Pan i Græsset laa
og blæste mig en Trille.

En fredfyldt Plet, et dejligt Sted,
naar Sindet søger Hvile;
men du maa gaa med stille Fjed,
Idyllen bort kan ile.

Hvor mange, især ældre, roskildensere ejer ikke en hel fond af minder fra klosterets marker og plantager, fra ungdommens skøjteløb på Klostermarkens damme og fra senere års spadsereture i de prægtige anlæg, ture, som tidligere kunne forlænges ud over klosterets marker, nordpå ad den højtliggende markvej forbi de krykkende småhytter eller ad den smalle sti gennem modnende korn ud til Himmelev Mose, dengang et dejligt frit stykke natur.

Markerne er ikke mere marker. Udstykningen går sin gang, veje udstykkes — kun alt for lige — og huse skyder op; den gamle skønhed viger, ikke for en ny, men for noget uomgængeligt.

Endnu ligger selve klosteret der bag sine røde mure. En institution fra en gammel tid, men med hel god forståelse for en ny.

To storslået anlagte kvinder skabte for 250 år siden på eget initiativ og for egne midler en stiftelse beregnet på vanskeligt stillede kvinder af deres egen stand. Det var et meget betydeligt indgreb, næsten noget af et revolutionært skridt, da statutterne for 125 år siden blev ændret, så der i klosteret ikke alene optoges adelige damer, men fremtidig også døtre af mænd, som ved dygtig indsats havde erhvervet sig fremtrædende stillinger i samfundet. I nutiden er vejen åben for enhver til at arbejde sig op til f. eks. departementschef, dommer, statsadvokat, stiftsprovst, oberstløjtnant eller professor og derved få ret til at lade sine døtre indskrive i Roskilde adelige Jomfrukloster.

Tænker man på de uhørte skandaler, som nedbrød Maribo Kloster, er det godt for Roskildes vedkommende helt at kunne melde hus forbi; i de 250 år, Roskilde adelige Jomfrukloster har bestået, er der ikke forefaldet een eneste episode, som kunne plette nogens ære.

Gennem lange tider havde kvinderne kun to muligheder, enten ægteskabet eller slet ingen ting. Først den nyeste tid har ændret dette forhold, og klosteret har forstået at indstille sig derefter. Det yder nu bolig og et mindre pengebeløb til et antal damer, som enten allerede har ydet deres indsats i livet eller stadig har deres arbejde uden for klosteret eller i dette. Klosteret kan nu, i Modsætning til tidligere, nærmest betragtes som en alderdomsforsorg — ved private midler opretholdt i noget videre rammer end de sædvanlige.

Også på andre punkter har klosteret kunnet indstille sig efter de ændrede forhold og synsmåder. Det er allerede omtalt, at dets parkanlæg altid har været stillet til rådighed for Roskildes beboere; med samme gæstfrihed har klosteret i de senere år åbnet sine døre for alle, der ønsker at bese og glæde sig over dets to repræsentative rum, riddersalen og kirken; og ved udstillinger i Roskilde er man ikke veget tilbage for at udlåne selv de fineste kostbarheder.

Endnu eet og ikke det mindst vigtige. Da Roskildes udvikling nødvendigvis måtte kræve en udvidelse mod øst og mod nord ind over klosterets arealer, mødte ønsket om køb ingen modstand fra klosterets side.

Roskilde By har kun haft grund til at være tilfreds med, at de to damers øjne i sin tid faldt på den lille herregård i dens østre udkant, da de ville skabe et adeligt jomfrukloster.

ARTHUR FANG.

Inspektør, cand. mag. Jørgen Paulsen, Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg, har velvilligt stillet oplysningerne om riddersalens tre udstyrskister (s. 28) til rådighed.

En indgående forklaring på de fire våbenskjolde (afbildede s. 7) ville her føre for vidt, derfor blot følgende oplysninger: *Juel*: guld-stjerne over tre sølv-bølger på blå bund (Juul [s. 28]: sølv-lilje på blå bund). — *Ulfeld*: rød valrav på hvid bund; på hjelmen en rød ulv; valravnen el. gam er et fabelvæsen, halv ulv halv ørn. — *Rosenkrantz*: fire felter med skiftevis rødt og blå; på hjelmen en krans af røde og hvide roser samt vesselhorn med påfjer. — *Skeel*: øverste felt hvidt og rødt, nederste felt blå; de to svanehalse holder en gylden ring med blå sten.

Litteraturhenvisninger.

Udover den almindelige Roskilde-litteratur anføres følgende skrifter:

Sortebrødrekløster: Vilh. Lorenzen: De danske Dominikanerklostres Bygningshistorie 1920. Danmarks Kirker, Københavns Amt (1944) I s. 159 f.

Roskilde adelige Jomfrukløster: C. C. Haugner: Maribo Historie I—II 1937. Vilhelm Skeel: Optegnelser om Roeskilde Adelige Jomfrukløster 1867; samme: Fortsatte Optegnelser om do. 1877. Christen Skeel: Fortsatte Optegnelser om Roskilde adelige Jomfrukløster 1917. Louis Bobé: Roskilde adelige Jomfrukløster 1699—1899. Tycho de Hofman: Historiske Efterretninger om velfortjente danske Adelsmænd I—III 1777—79. S. Stern: Beskrivelse over Kbh. Amt (1838) III s. 272 f. Om kapellet: Danmarks Kirker, Kbh. Amt (1944) I s. 115 f. Om pulpituret: Steen Friis utrykte dagbøger, billede af domkirkens indre med pulpituret findes i Traps Danmark 1. udg. (1858) I. Om den nye hovedbygning: Jens Ingwersen, »Architekten« 19. sept. 1908.

Begravelserne: Louis Bobé: Bremerholms Kirke 1920. Nicolai Jonge: Københavns Beskrivelse 2. bind, forfattet i 1780'erne, trykt 1945. Georg Borup og Peter Linde: Vor gamle Hovedstad 1929. Chr. Axel Jensen: Fra Københavns Bymuseum, Nicolaisamlingen, »Illustreret Tidende« 15. April 1923. Omkostningerne ved Niels Rosenkrantz's Begravelse i »Danske Samlinger« V 1869—70. Hiort-Lorenzen: De nye kongelige Gravkældre i Roskilde Domkirke, Kirkehistoriske Samlinger 5 R. VI 1911—13.